85 години

Международна научно-практическа конференция

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Том II

85 години

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ

„Димитър А. Ценов" - Свищов

Международна научно-практическа конференция

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

8-9 ноември 2021 г.

Том II

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Свищов, 8-9 ноември 2021 г.

Посветена на 85 години от създаването
на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“

Сборник с доклади

ТОМ II

Международната научно-практическа конференция е организирана в изпълнение на проект №НФ-2-2021 „Устойчиво развитие и социално-икономическа кохезия през XXI век – тенденции и предизвикателства“, финансиран със средства по Наредба на МОН за насърчаване на научно-изследователската дейност

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2021

ПРОГРАМЕН КОМИТЕТ
Проф. д-р Марияна Божинова
Ректор на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ - председател
Проф. д. н. Борислав Борисов
Проф. д. н. Божидар Божинов
Проф. д-р Стоян Проданов
Доц. д-р Галина Чиприянова
Доц. д-р Здравко Любенов
Доц. д-р Иван Марчевски
Доц. д-р Ирена Емилова
Доц. д-р Искра Пантелеева
Доц. д-р Катя Личева
Доц. д-р Людмил Несторов
Доц. д-р Марина Николова
Доц. д-р Пламен Петков
Доц. д-р Силвия Костова
Доц. д-р Христо Сирашки

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ
Доц. д-р Румен Ерусалимов - *председател*
Проф. д-р Пенка Шишманова
Проф. д-р Стефан Симеонов
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Светослав Илийчовски
Доц. д-р Теодора Филипова
Гл. ас. д-р Асен Божиков

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ
Проф. д-р Любчо Варамезов - *председател*
Проф. д-р Анета Денева
Проф. д-р Атанас Атанасов
Проф. д-р Йордан Василев
Проф. д-р Красимир Шишманов
Проф. д-р Маргарита Богданова
Проф. д-р Пенка Шишманова
Проф. д-р Стефан Симеонов
Доц. д-р Александър Ганчев
Доц. д-р Венцислав Василев
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Румен Ерусалимов
Доц. д-р Светослав Илийчовски
Доц. д-р Теодора Филипова

Публикуваните материали са рецензирани. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете.

ISBN 978-954-23-2069-2 (print)
ISBN 978-954-23-2070-8 (online)

D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS – SVISHTOV

INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND SOCIO-ECONOMIC COHESION IN THE 21ST CENTURY: TRENDS AND CHALLENGES

Svishtov, 8th - 9th November 2021

Dedicated to the 85th anniversary since the establishment of D. A. Tsenov Academy of Economics

Conference Proceedings

VOLUME II

The international scientific and practical conference has been organized as implementation of project SF-2-2021 "Sustainable Development and Socio-Economic Cohesion in the 21st Century: Trends and Challenges", financed with funds by Ordinance of the Ministry of Education and Science for encouraging scientific research

Tsenov Academic Publishing House
Svishtov
2021

PROGRAM COMMITTEE
Prof. Mariyana Bozhinova, Ph.D.
Rector of D. A. Tsenov Academy of Economics
Prof. Borislav Borissov, D.Sc.
Prof. Bozhidar Bozhinov, D.Sc.
Prof. Stoyan Prodanov, Ph.D.
Assoc. Prof. Galina Chipriyanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Zdravko Lyubenov, Ph.D.
Assoc. Prof. Ivan Marchevski, Ph.D.
Assoc. Prof. Irena Emilova, Ph.D.
Assoc. Prof. Iskra Panteleeva, Ph.D.
Assoc. Prof. Katya Licheva, Ph.D.
Assoc. Prof. Lyudmil Nestorov, Ph.D.
Assoc. Prof. Marina Nikolova, Ph.D.
Assoc. Prof. Plamen Petkov, Ph.D.
Assoc. Prof Silviya Kostova, Ph.D.
Assoc. Prof Hristo Sirashki, Ph.D.

ORGANIZING COMMITTEE
Assoc. Prof. Rumen Erusalimov, Ph.D., Chairman
Prof. Penka Shishmanova, Ph.D.
Prof. Stefan Simeonov, Ph.D.
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, Ph.D.
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Svetoslav Iliychovksi, Ph.D.
Assoc. Prof. Teodora Filipova, Ph.D.
Head Asst. Asen Bozhikov, Ph.D.

EDITORIAL COMMITTEE
Prof. Lyubcho Varamezov, Ph.D., Chairman
Prof. Aneta Deneva, Ph.D.
Prof. Atanas Atanasov, Ph.D.
Prof. Yordan Vasilev, Ph.D.
Prof. Krasimir Shishmanov, Ph.D.
Prof. Margarita Bogdanova, Ph.D.
Prof. Penka Shishmanova, Ph.D.
Prof. Stefan Simeonov, Ph.D.
Assoc. Prof. Aleksandar Ganchev, Ph.D.
Assoc. Prof. Ventsislav Vassilev, Ph.D.
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, Ph.D.
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Rumen Erusalimov, Ph.D.
Assoc. Prof. Svetoslav Iliychovski, Ph.D.
Assoc. Prof. Teodora Filipova, Ph.D.

The published materials have been reviewed. The authors are responsible for the content and layout of their papers, the opinions expressed, the data used and the sources cited.

ISBN 978-954-23-2069-2 (print)
ISBN 978-954-23-2070-8 (online)

СЪДЪРЖАНИЕ

ТОМ II

МЕНИДЖМЪНТ, МАРКЕТИНГ, ПЛАНИРАНЕ, МЕЖДУНАРОДНА ИКОНОМИКА, БИЗНЕС ИНФОРМАТИКА

МЕЖДУНАРОДНАТА ПРОИЗВОДСТВЕНА СПЕЦИАЛИЗАЦИЯ
В СЪВРЕМЕННИЯ ТЕХНОЛОГИЧЕН БИЗНЕС
Проф. д.ик.н. Таня Горчева 7

INTEGRATION PROCESSES IN INTERNATIONAL BUSINESS: DIAGNOSIS
OF PREREQUISITES, PARAMETRIZATION AND SIMULATION
D. Sc. Econ., Professor, Illya Khadzhynov, D. Sc. Econ., Professor, Maryna Savchenko
Docent, PhD in Economics, Mariia Shkurat 16

ТЕРИТОРИАЛНИ ПРОПОРЦИИ, ДИСПРОПОРЦИИ… КОХЕЗИЯ?
(ТЕОРЕТИЧНИ ОСНОВИ)
Проф. д-р Веселин Бояджиев 25

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРИ УПРАВЛЕНИЕТО НА ЧОВЕШКИТЕ
РЕСУРСИ В КОНТЕКСТА НА ПАНДЕМИЯТА ОТ COVID-19
Гл. ас. д-р Весела Петрова, Доц. д-р Боряна Трифонова,
Гл. ас. д-р Бориславa Гълъбова, **Проф. д-р Емил Димов** 34

ГРАДЪТ - ИКОНОМИЧЕСКИ КАТАЛИЗАТОР
ЗА УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ НА РЕГИОНА
Проф. д-р Константин Калинков 43

ПОЛИТИКИ (НЕ)ОСНОВАНИ НА ДОКАЗАТЕЛСТВА
Проф. д-р Маргарита Богданова 51

КОНЦЕПТУАЛИЗИРАНЕ НА СИСТЕМНИ СТРАТЕГИЧЕСКИ ОБРАТИ
Проф. д-р Никола Янков 59

INSTITUTIONAL CHANGES IN THE PUBLIC ADMINISTRATION
OF AGRICULTURE TO INFLUENCE UKRAINIAN AGRO – EXPORTS
Assoc. Prof. Oksana Kiforenko, PhD 66

ОСОБЕННОСТИ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ
КОМПЕТЕНЦИЙ БЕЛОРУССКИХ МЕНЕДЖЕРОВ
Доктор экономических наук, профессор Наталья Маковская 74

ПРОБЛЕМЫ СТИМУЛИРОВАНИЯ РАЗВИТИЯ
ЭКОНОМИКИ РЕСПУБЛИКИ АРМЕНИЯ
Профессор, доктор экономических наук Вардан Бостанджян,
Кандидат экономических наук, д-р Армине Захарян, **Юлиана Акобян** 80

СЪВРЕМЕННИ МАРКЕТИНГОВИ АСПЕКТИ НА ПАЗАРА
НА ТУРИСТИЧЕСКИ ПРОДУКТИ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Ваня Григорова ……..…….. 91

РОЛЯТА НА ОРГАНИЗАЦИОННАТА КУЛТУРА
ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ОРГАНИЗАЦИЯТА
Доц. д-р Корнелия Тодорова ……..……..…….…….. 100

УПРАВЛЕНИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ НА ПРЕДПРИЯТИЯТА
КАТО ФАКТОР НА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ЕФЕКТИВНОСТТА
НА НОВА ПАРАДИГМА НА ИНДУСТРИАЛНОТО РАЗВИТИЕ
Доц. д-р Александър Александрович Сергеев …..……...…….……. 108

ОРГАНИЗАЦИОННИ ПРОЦЕСИ И УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ
Доц. д-р Анатолий Асенов …...…….…..……. 116

ПРОФЕСИОНАЛНО ПРЕГРЯВАНЕ И МОБИНГ
В ДИГИТАЛНА РАБОТНА СРЕДА
Доц. д-р Венета Христова …….……..……. 124

БИЗНЕС МОДЕЛИ И ТЕНДЕНЦИИ НА ДИГИТАЛНАТА ТРАНСФОРМАЦИЯ
Доц. д-р Веселин Попов, Доц. д-р Петя Емилова ……..……. 132

ПРИЛОЖЕНИЕ НА ИНФЛУЕНСЪР МАРКЕТИНАГА В БИЗНЕСА
Доц. д-р Виржиния Иванова …….……. 139

ВЪЗДЕЙСТВИЕ НА ПАНДЕМИЯТА ОТ COVID-19 ВЪРХУ
ВЪНШНАТА ТЪРГОВИЯ С УСЛУГИ НА БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Галина Захариева …….……. 147

ЗАИНТЕРЕСОВАНИТЕ СТРАНИ – КЛЮЧОВ ФАКТОР
ЗА ЕФЕКТИВНО УПРАВЛЕНИЕ НА ПРОМЯНАТА
Доц. д-р Георги Кондев ……..…….……. 155

ВЛИЯНИЕ НА TQM И ВЪНШНИТЕ РИСКОВЕ
ВЪРХУ ПРОЦЕСИТЕ СВЪРЗАНИ С УПРАВЛЕНИЕ
НА ПРОМЯНАТА В ОРГАНИЗАЦИЯТА
Доц. д-р Георги Кондев, Докторант Ирена Михайлова …….……..……. 164

ЕКОИНОВАЦИИ И РЕСУРСНА ЕФЕКТИВНОСТ
Доц. д-р Дафина Донева …..……. 172

ЕТИКА И ЕТИЧНАТА ИНФРАСТРУКТУРА –
МОДЕЛИ В ПУБЛИЧНИЯ СЕКТОР
Доц. д-р Евелина Парашкевова, Докторант Изабела Йонкова …….……. 179

МОДЕЛИРАНЕ НА ЕКСПОРТНАТА ПАЗАРНА ОРИЕНТАЦИЯ
Доц. д-р Здравко Любенов ……..……. 187

ВЛИЯНИЕ НА ПАНДЕМИЯТА ОТ COVID-19
ВЪРХУ ДЪЛГОСРОЧНИТЕ НАГЛАСИ И НАВИЦИТЕ
ПРИ ПОТРЕБЯВАНЕ НА ТУРИСТИЧЕСКИ ПРОДУКТИ
Доц. д-р Иван Марчевски, Ас. д-р Криста Нейкова ……..……. 191

РЕЦЕСИЯТА ПОРОДЕНА ОТ COVID-19 И ВЪЗМОЖНОСТИТЕ
ЗА ПРОМЕНИ В БЪЛГАРСКАТА ИКОНОМИКА
Доц. д-р Людмил Несторов ……..……. 199

РЕКЛАМНИТЕ АГЕНЦИИ В КОМУНИКАЦИОННИЯ ПРОЦЕС
Доц. д-р Пенка Горанова ……...…….……. 210

ЕФЕКТЪТ НА РОЗЕНТАЛ – КОНТРОЛНИ И УПРАВЛЕНСКИ АСПЕКТИ
Доц. д-р Пепа Стойкова, Доц. д-р Ирена Емилова ……...…….……. 218

ДИГИТАЛНАТА ЕКОСИСТЕМА – ТЕХНОЛОГИИ И БИЗНЕС МОДЕЛИ
Доц. д-р Петя Емилова, Доц. д-р Веселин Попов ……...……...……. 227

РАЗБИРАНЕ ЗА РОЛЯТА НА ОБРАЗОВАНИЕТО
В ПОСТИГАНЕТО НА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ
Доц. д-р Румяна Златева ……..……. 234

НАМАЛЯВАНЕ НА РАСТЕЖА И ДЕСТАБИЛИЗИРАЩИ
ЕФЕКТИ НА ПАНДЕМИЯТА ОТ COVID-19 ВЪРХУ
ГЛОБАЛНАТА ИКОНОМИКА
Доц. д-р Румяна Златева, Доц. д-р Али Балканли ……..……. 241

ТЕОРЕТИЧНИ И ЕМПИРИЧНИ ИЗМЕРЕНИЯ НА КОМУНИКАЦИОННАТА
ПОЛИТИКА НА ТЪРГОВСКАТА СТРУКТУРА
Доц. д-р Христина Михалева, Х. ас. д-р Светла Атанасова ……..……. 250

МЯСТО И СЪДЪРЖАНИЕ НА ПРОЦЕСА ЗА УПРАВЛЕНИЕ
НА ПРОЕКТИ ПО ОТНОШЕНИЕ НА ОСТАНАЛИТЕ ПРОЦЕСИ
Доц. д-р Христо Сирашки ……..…… 259

УПРАВЛЕНИЕ НА ИНОВАЦИИТЕ В ИНДУСТРИАЛНОТО
ПРЕДПРИЯТИЕ В УСЛОВИЯТА НА КРИЗА
Гл. ас. д-р Бориславa Гълъбова ……..……..…… 266

ДИФУЗИЯТА НА ИНОВАЦИИ В БЪЛГАРИЯ
Гл. ас. д-р Даниела Илиева ……..……...…. 276

АЛГОРИТЪМ ЗА ФИНАНСОВО УПРАВЛЕНИЕ
В ОБРАЗОВАТЕЛНА ИНСТИТУЦИЯ
Гл. ас. д-р Деница Загорчева ……....…. 284

УПРАВЛЕНИЕ НА КАРИЕРАТА –
ПРОБЛЕМИ И РЕШЕНИЯ
Гл. ас. д-р Десислава Алексиева ……....…. 292

УПРАВЛЕНИЕ НА ИЗПЪЛНЕНИЕТО В ОРГАНИЗАЦИЯТА
Гл. ас. д-р Елена Йорданова ……..…..… 298

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ПЛАНИРАНЕТО
НА УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ НА БИЗНЕСА
Гл. ас. д-р Елица Лазарова …….……..... 303

ГЛОБАЛНАТА ТЪРГОВИЯ С ВИСОКОТЕХНОЛОГИЧНИ
ПРОДУКТИ КАТО ДВИГАТЕЛ НА РАСТЕЖА
Гл. ас. д-р Ивайло Петров …….…..…. 312

ВЛИЯНИЕ НА ДИГИТАЛИЗАЦИЯТА НА ОБРАЗОВАНИЕТО
ВЪРХУ ЦИФРОВИТЕ КОМПЕТЕНТНОСТИ НА ПРЕПОДАВАТЕЛИТЕ
Гл. ас. д-р Кремена Маринова-Костова …….……..… 320

СТРАТЕГИЧЕСКА КОРПОРАТИВНА ОТГОВОРНОСТ –
ОСОБЕНОСТИ И ЗНАЧЕНИЕ ЗА ОРГАНИЗАЦИЯТА
Гл. ас. д-р Милен Динков …… 328

МЕДИКО-ГЕОГРАФСКАТА КОХЕЗИЯ В БЪЛГАРИЯ
Гл. ас. д-р Нели Веселинова …… 335

СЪСТОЯНИЕ НА БЪЛГАРСКИЯ ИЗНОС В КОНТЕКСТА
НА ПАНДЕМИЯТА ОТ КОВИД-19
Гл. ас. д-р Недялко Несторов ……..…..…… 343

КОРПОРАТИВНАТА СОЦИАЛНА ОТГОВОРНОСТ
КАТО КОМПОНЕНТ НА УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ –
ВЗАИМОВРЪЗКИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
Гл. ас. д-р Станислава Стоянова …….……. 349

ИНТЕГРИРАНИТЕ ТЕРИТОРИАЛНИ ИНВЕСТИЦИИ КАТО ИНСТРУМЕНТ
ЗА ПОСТИГАНЕ НА КОНВЕРГЕНЦИЯ МЕЖДУ РЕГИОНИТЕ
Ас. д-р Мариела Стоянова …….……. 357

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ ПРИ КРИЗА - СЪВРЕМЕННИ
ИЗМЕРЕНИЯ И ВЪЗМОЖНИ БИЗНЕС РЕШЕНИЯ
Ас. д-р Надежда Стефанова ……..…. 363

РОЛЯ И ЗНАЧЕНИЕ НА РЕКЛАМНИЯ ПРОЦЕС В АГРОБИЗНЕСА
Ас. д-р Пламен Петров ……..……. 371

INTERNATIONAL ENTREPRENEURSHIP IN THE NEXT NORMAL:
CHALLENGES AND OPPORTUNITIES
Sen. lect. Margarita Mihaylova, PhD …….…….. 378

СИСТЕМИ ЗА ЕФЕКТИВНОСТ НА МАРКЕТИНГОВАТА
ДЕЙНОСТ В ДИГИТАЛНА СРЕДА
Д-р Ралица Янева …….…. 385

ПРЕСТРУКТУРИРАНЕ НА МЪРЧАНДАЙЗИНГОВОТО ПРОДУКТОВО НИВО ПОСРЕДСТВОМ МАТРИЦАТА ARTHUR D. LITTLE – A. D. L.
Х. ас. д-р Светла Атанасова ……..... 393

THE IMPACT OF ELECTRONIC HUMAN RESOURCES MANAGEMENT PRACTICES ON ACHIEVING COMPETITIVE ENTREPRENEURSHIP FOR BUSINESS ORGANIZATIONS
Mohamed Mostafa Ali AlBaz, PhD, Lecturer,
Adham Said Ali Ibrahim, MSC, PhD Student ……..……..… 401

УПРАВЛЕНИЕ НА ПРОЕКТНИ ЕКИПИ В МУЛТИПРОЕКТНА СРЕДА
Докторант Боян Врančев ……..…….. 409

ИНОВАЦИИ ПРИ ПРИЛАГАНЕ НА „ЗЕЛЕНИ“ ПОЛИТИКИ В ХОТЕЛИЕРСТВОТО
Докторант Владо Божилов ……...……..……. 416

КОНФЛИКТИТЕ В ОРГАНИЗАЦИЯТА И УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ
Докторант Мария Велкова ……..… 425

ОТРАСЛИ НА ИКОНОМИКАТА

КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКИЯТ ТУРИЗЪМ И БЪЛГАРСКАТА ПРОЕКЦИЯ
Проф. д-р Марияна Божинова ……..… 435

ИНДУСТРИАЛНА ПОЛИТИКА В ДЪРЖАВИ С РАЗВИВАЩИ СЕ ПАЗАРИ В КОНТЕКСТА НА ИНДУСТРИЯ 4.0
Проф. д.ик.н. Евгений Савелев, Проф. д.ик.н. Виталина Куриляк …….…….. 443

ОСОБЕНОСТИ НА ФОРМИРАНЕ НА МЕХАНИЗМА НА УПРАВЛЕНИЕ НА СОЦИАЛНО ОТГОВОРНИТЕ КОМПАНИИ ВЪВ ВЕРИГАТА НА ДОСТАВКИТЕ
Проф. д-р Анета Денева, Докторант Рустам Асланзаде ……..... 451

БЪЛГАРИЯ И РУМЪНИЯ КАТО АТРАКТИВНИ НИЪРШОРИНГ ДЕСТИНАЦИИ
Проф. д-р Любчо Варамезов, Кармен Врančев ……... 457

ДИГИТАЛНАТА ИНФРАСТРУКТУРА – ИНСТРУМЕНТ НА УПРАВЛЕНСКОТО КОНСУЛТИРАНЕ ЗА РАЗВИТИЕ НА СМАРТ ТУРИЗМА
Доц. д-р Николай Цонев, Докторант Данаил Алеков ……..…….. 464

ВЛИЯНИЕ НА КРИЗИСНИТЕ СЪБИТИЯ ВЪРХУ ТЪРГОВИЯТА НА ДРЕБНО
Доц. д-р Венцислав Перков ……. 472

ЗНАЧИМОСТ НА АГРАРНИЯ СЕКТОР ЗА НАЦИОНАЛНАТА ИКОНОМИКА
Доц. д-р Виолета Блажева …….…….. 480

НОВИ ИЗМЕРЕНИЯ НА ПРЕДПРИЕМАЧЕСКИЯ БИЗНЕС
В ДИГИТАЛНА СРЕДА
Доц. д-р Искра Пантелеева ……..….. 488

ТУРИЗЪМ В УСЛОВИЯТА НА COVID-19
Доц. д-р Любка Илиева ……..….. 497

ФОРМИРАНЕ НА СЕНЗОРНИ ИЗЖИВЯВАНИЯ В ТУРИСТИЧЕСКИТЕ
ПАКЕТИ КАТО ФАКТОР ЗА ЗАВРЪЩАНЕ НА ТУРИСТИТЕ
В ДЕСТИНАЦИЯТА
Доц. д-р Мариана Янева, Д-р Ралица Георгиева ……..… 505

БИЗНЕС ИДЕНТИФИКАЦИЯ НА ПРОДУКТИТЕ ПО ЗДРАВЕН ТУРИЗЪМ
И ВЪЗМОЖНОСТИТЕ ЗА РАЗВИТИЕТО ИМ В ТУРИСТИЧЕСКИТЕ
РАЙОНИ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Мариана Янева, Д-р Стилияна Басмаджиева ……. 513

СЪСТОЯНИЕ И РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРСКИЯ АГРАРЕН СЕКТОР
В УСЛОВИЯ НА ТРАНСФОРМИРАЩА СЕ
КЪМ УСТОЙЧИВОСТ ИКОНОМИКА
Доц. д-р Марина Николова ……..…… 523

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ИЗГРАЖДАНЕ НА УСТОЙЧИВ КООПЕРАТИВЕН
МОДЕЛ В БЪЛГАРСКОТО СЕЛСКО СТОПАНСТВО
Доц. д-р Маруся Линкова ……..….. 532

ИЗИСКВАНИЯ ОСИГУРЯВАЩИ ЗДРАВОСЛОВНИ
И БЕЗОПАСНИ УСЛОВИЯ НА ТРУД В ЦЕХОВЕТЕ
ЗА КОНФЕКЦИОНИРАНЕ НА ОБУВНИ ИЗДЕЛИЯ
Доц. д-р Николай Карев ……..……. 539

ТЪРГОВИЯТА НА БЪЛГАРИЯ С ТРЕТИ СТРАНИ –
АНАЛИЗИ И ТЕНДЕНЦИИ
Доц. д-р Петранка Мидова ……..…… 547

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ОЦЕНКА НА ПАКЕТИ ОТ АКЦИИ
Доц. д-р Светослав Илийчовски ……..... 555

ВЪЗНИКВАНЕ И РАЗВИТИЕ НА ТЕКСТИЛНАТА ИНДУСТРИЯ
В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Сергей Найденов, Докторант Калин Петров Киряков …….. 564

ОМНИКАНАЛНАТА ИНТЕНЗИВНОСТ НА АСОРТИМЕНТНО ПРЕДЛАГАНЕ
КАТО ДЕТЕРМИНАНТА НА ПОТРЕБИТЕЛСКАТА УДОВЛЕТВОРЕНОСТ
Доц. д-р Симеонка Петрова …. ……...571

КООПЕРИРАНЕ И СПЕЦИАЛИЗАЦИЯ ЗА УСТОЙЧИВ
РАСТЕЖ И ТЕХНОЛОГИЧНО РАЗВИТИЕ
Доц. д-р Славена Стоянова ……..…… 579

РЕГИОНАЛНАТА ПОЛИТИКА И ПРОГРАМИТЕ ЗА РАЗВИТИЕ
ТЕРИТОРИЯТА И ТУРИЗМА В СЪВРЕМЕННИТЕ УСЛОВИЯ
Доц. д-р Тихомир Личев ……. 587

СОЦИАЛНАТА КОХЕЗИЯ – ХАРАКТЕРИСТИКИ
И ТЕОРЕТИЧНА РАМКА
Гл. ас. д-р Ваня Ганева ……..….. 595

КОРПОРАТИВНА СОЦИАЛНА БЕЗОТГОВОРНОСТ
Гл. ас. д-р Емил Николов …… 603

ЗАЕТИТЕ ЛИЦА В ТЪРГОВСКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ –
СЪСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ
Гл. ас. д-р Зоя Иванова …… 611

ИНТЕЛИГЕНТНИ РЕШЕНИЯ ЗА ТЪРГОВИЯ НА ДРЕБНО –
ОБЛАЧНА БАЗИРАНА ТОЧКА НА ПРОДАЖБА
Гл. ас. д-р Иван Маринов …… 619

КРЪГОВАТА ИКОНОМИКА - МОДЕЛ ЗА ПОВИШАВАНЕ
УСТОЙЧИВОСТТА НА СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО
Гл. ас. д-р Илияна Кръстева ……... 625

ДИНАМИКА В ЗАЕТОСТТА НА ЛЕГЛОВАТА БАЗА ПО БЪЛГАРСКОТО
ЧЕРНОМОРИЕ ЗА ПЕРИОДА 2019-2021г.
Гл. ас. д-р Любомира Тодорова……632

ПРИЛОЖЕНИЕ НА СКЛАДОВИТЕ СИСТЕМИ В УПРАВЛЕНИЕТО НА
ТЪРГОВСКИТЕ ПРОЦЕСИ ПРИ ОМНИКАНАЛНИ ТЪРГОВЦИ
Гл. ас. д-р Марияна Кътева…….. 638

ХОТЕЛИЕРСТВОТО В БЪЛГАРИЯ В УСЛОВИЯТА НА COVID-19
Гл. ас. д-р Павлин Павлов ……..……645

ПЛАНЪТ ЗА ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ И УСТОЙЧИВОСТ
НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ – СМЯНА НА ПРИОРИТЕТИТЕ
В ТРАНСПОРТНИЯ СЕКТОР
Гл. ас. д-р Петя Коралова-Ножарова, Гл. ас. д-р Щерьо Ножаров…….……651

МРЕЖОВИ ВЕРИГИ НА ДОСТАВКА В АГРОБИЗНЕСА
Гл. ас. д-р Радка Ненова ……..…….…….659

ДИНАМИКА И РАЗВИТИЕ НА ПРОИЗВОДИТЕНОСТТА
НА ТРУДА В СЕКТОР УСЛУГИ
Гл. ас. д-р Силвия Господинова …….……...667

СЪЩНОСТНИ АСПЕКТИ НА ДИГИТАЛИЗАЦИЯТА
Гл. ас. д-р Цветелина Кабакчиева ……..……675

ФОТОВОЛТАИЧНИТЕ СИСТЕМИ В КОНТЕКСТА
НА ЗЕЛЕНАТА СДЕЛКА
Гл. ас. д-р Явор Станев ……681

ТЕРИТОРИАЛНА КОНЦЕНТРАЦИЯ НА СЕКТОР НЕДВИЖИМА
СОБСТВЕНОСТ И ФАКТОРИТЕ, КОИТО МУ ВЛИЯЯТ
Гл. ас. д-р Яна Стоенчева ……..….. 686

ФАКТОРИ, ВЛИЯЕЩИ ВЪРХУ ПРЕДПРИЕМАЧЕСКИТЕ
НАМЕРЕНИЯ НА МЛАДИТЕ
Ас. д-р Ивайло Костов ……..695

НАЧИНИ ЗА ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ НА ДРЕБНИЯ ПРЕДПРИЕМАЧЕСКИ
БИЗНЕС В СФЕРАТА НА ТУРИЗМА СЛЕД COVID-19
Ст. преп. Елка Узунова ……702

ПРОИЗВОДСТВО НА ВОДОРОД ЧРЕЗ ЯДРЕНИ ЦЕНТРАЛИ –
ПЕРСПЕКТИВИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
Д-р Борислав Боев ……...……..708

ПРИЛОЖЕНИЕ НА ТРЪЖНИТЕ ПРОЦЕДУРИ В УПРАВЛЕНИЕТО
НА ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ ЗЕМИ – АКЦЕНТИ И ПРОБЛЕМИ
Доктор Валери Велковски ……..…….716

ПРОГРАМАТА ЗА ПРОФИЛАКТИКАИ РЕХАБИЛИТАЦИЯ
НА НОИ КАТО ЧАСТ ОТ ДЪРЖАВНАТА ПОЛИТИКА
ЗА ЗДРАВЕН ТУРИЗЪМ
Доктор Кристина Георгиева ……..725

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ
НА ИНДУСТРИАЛНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ ПО КОХЕЗИОННАТА
ПОЛИТИКА ПРЕЗ XXI-ВЕК
Докторант Айтен Сабри …….. 733

ЗЕЛЕНАТА ИКОНОМИКА И ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВОТО
Докторант Александър Личев ……740

ПРИКЛЮЧЕНСКИЯТ ТУРИЗЪМ КАТО НЕРАЗДЕЛНА
ЧАСТ ОТ СВЕТОВНИЯ ТУРИЗЪМ
Докторант Виктория Янакиева ……..748

НЕГАТИВНИ ПРОЯВЛЕНИЯ ОТ ПРИЛОЖЕНИЕТО
НА МЕДИЦИНСКИЯ ТУРИЗЪМ
Докторант Десислава Александрова ……..754

СТРАТЕГИЧЕСКИ ПОДХОД ЗА ПРИЛАГАНЕ НА ИЗИСКВАНИЯТА
ЗА СЕРИАЛИЗАЦИЯ НА ЛЕКАРСТВЕНИ ПРОДУКТИ ОТ СТРАНА НА ООП
Докторант Димитър Райчев ……761

НЕГАТИВНИ ПРОЯВЛЕНИЯ ОТ ПРИЛОЖЕНИЕТО НА МЕДИЦИНСКИЯ ТУРИЗЪМ

Докторант Десислава Александрова[1]

Резюме: *В търсене на решаване на своите здравословни проблеми, на вниманието на медицинския турист са предимно позитивите, докато информираността му за евентуланите рискове и негативи е значително по – слаба. Негативни прояви от медицинския туризъм са не само за пациента, но и за свързани фактори, които допринасят в еднаква степен за постиженията му.*

***Ключови думи**: медицински туризъм, здравни грижи, негативни ефекти, чуждестранни пациенти*

JEL: Z30

NEGATIVE MANIFESTATIONS FROM THE APPLICATION OF MEDICAL TOURISM

Desislava Aleksandrova, PhD Student

Abstract: *In search of solving their health problems, the attention of the medical tourist is mainly positive, while his awareness of the possible risks and negatives is significantly lower. Negative effects of medical tourism are not only for the patient but also for related factors that contribute equally to his achievements*

Key words*:medical tourism, health care, negative effects, foreign patients*

JEL: Z30

1.Въведение: Целта на прочването е, чрез индетифициране на негативните проявления на медицинския туризъм да бъдат намалени или избегнати при този вид туризъм в България. Обект на проучване е медицисникият туризъм, като бързоразвиващ се и значим фактор. Предмет на изследване са негативните ефекти на медицинския туризъм.

2.Основни въпроси и проблеми

Медицинският туризъм, или посещението в дадена дестинация с цел ползване на медицински и оздравителни процедури, се явява естествен и интуитивен процес, който има много и различни аспекти. Качеството на здравната услуга, нейната цена, резултатите и крайната задоволеност на пациентите са сред водещите приоритети, когато става дума за позитивни ползи от този вид дейности. Катализатори на нарастващата популярност на

[1] d.a.alexandrova@abv.bg; УНСС

пътуванията извън границите на страната за медицински грижи са: нарастване на населението и увеличаване на продължителността на живот, забавяне или отказване на медицински грижи поради финансови причини, поради отдалеченост от услугите или заради по-дълго време за изчакване, липсата на лечение на определено заболяване в страната на пребиваване.

Глобализацията на предоставянето на здравни грижи представлява нови предизвикателства за здравната политика с потенциални нови заплахи за качеството и безопасността на грижите, предоставяни на пациенти, пътуващи в чужбина за лечение.

Въпреки че, редица страни предлагат голямо разнообразие и широк ценови диапазон на лечения в рамките на международния туризъм, в момента се знае малко за много от основните му характеристики. Няма авторитетни данни за броя и потока на медицинските туристи между отделните държави и континенти. Въпреки разбирането, че индустрията на медицинския туризъм се разраства през последното десетилетие, и че има възможност за по-нататъшно разширяване, няма точни единни статистически данни по отношение на настоящия размер на индустрията. Оценките на броя на медицинските туристи обикновено се основават на континуума между статистическите данни, публикувани от различни консултантски компании.

Няма единен метод за оценяване на здравните системи. За да постигнат успех в класирането на здравните системи по света, проучванията използват повече или по-малко количество показатели.

Акредитацията в медицинската практика е контролиран процес за получаване на официално доказателство за компетентност за извършването на специфични дейности.

Международна акредитация в здравеопазването е процесът, удостоверяващ ниво на качество за доставчиците на здравни услуги и програми в рамките на няколко страни. Международните организации за акредитация в здравеопазването удостоверяват широк спектър от здравни програми, като например болници, центрове за първична грижа, доставчици на специализиран медицински транспорт, амбулаторни грижи и други. Съществуват няколко международно утвърдени схеми за акредитация.

Такива са например Accreditation Canada (базирана в Канада), JCI Gold Seal (базирана в САЩ), QHA Trent (базирана в Великобритания), както и ISO 9001:2015 в частта „Системи за управление на качеството. (medika.bg, 2021)

Всички обществени и икономически дейности („ЕКСПЛИКА – ГЛОБАЛ МЕТРИКС“ ДЗЗД), свързани с опазване и подобряване на човешкото здраве, вкл. здравния туризъм, са повлияни от политически фактори – глобални и национални. Важни области, свързани със здравния туризъм са:

• Общата сигурност в дестинацията, гарантирана чрез мира, сигурността и функциониращите правоохранителни системи в съответната държава.

Това условие важи не само за туристите, но и за инвеститорите в здравния туризъм.

• Правната рамка, при която се гарантира сигурността на човешкия живот при извършване на здравни процедури (особено при медицинските процедури). Липса на общоприети и валидни международни правила и регулации, свързани с лекарските грешки, лоши медицински практики и малтретиране на пациенти. При възникнал проблем, пациентите имат право да заведат дело, но липсата на международен правен орган затруднява това, тъй като съществуват различия между отделните правно системи.

• Защитата на потребителските права и възможността да бъдат предявени в случай на отклонения от качеството на предлаганите услуги. Специфичен казус е медицинският туризъм, върху който влияят допълнителни фактори, свързани с националните политики в здравеопазването като:

• Разполагаемост на лечение за дадено заболяване (особено редки заболявания) и условия за покриване на стойността на лечението от национална здравна каса или частни каси/застрахователи

• Държавна политика по отношение на публичните разходи. Устойчива тенденция е съкращаването на публичните разходи за здравеопазване в по-развитите държави, което генерира значителни натоварвания, дълги срокове за чакане за прием при специалист, компромисни лечения и др.

• Определени държави се стремят да създадат изолирани от националните здравни системи клъстери за медицински туризъм, като се стремят да привличат не само ценово ориентирани туристи, но и такива, които търсят медицински услуги, които са незаконни в техните държави (напр. операции за промяна на пола, аборти и др.)

• Ограниченията в покритието или изцяло невъзможността на здравната осигуровка да покрие лечение в чужбина и липсата на покритие върху медицински услуги е едно от най-значимите правни предизвикателства през медицинския туризъм. В тази област има и значителен диапазон от възможности за измами или погазване на правата на застрахованите. Относителна сигурност съществува в рамките на ЕС, където застрахователните компании и здравните каси покриват лечение или други здравни услуги в чужбина въз основа на регулации или добри бизнес практики.

Негативното влияние на медицинския туризъм може да се наблюдава както върху здравните системи на страните достачици на медицински туризъм, така и на страните източник на туристи.

Нарастват опасенията за въздействието на медицинския туризъм върху здравните системи, особено за равнопоставеността на достъпа както за чуждестранни, така и за местни потребители. Jagyasi отбелязва, че поради увеличения брой здравни туристи, някои болници приемат политиката на заплащане в съответствие с чуждестранна система. Подобна структура, макар и икономична за чужденец, обикновено е скъпа за местните потреби-

тели. В резултат на това населението в дестинацията имат по-малки възможности да се възползват от модерни лечения, налични в страната. Това създава отрицателно въздействие върху здравната инфраструктура на дадена страна. В резултат на което, тези страни са изправени пред предизвикателства за осигуряването на основно покритие на здравните услуги за собствените си граждани. В Малайзия се появи двустепенно здравно обслужване, като частните услуги са ограничени до тези, които могат да си го позволят, а обществените услуги за останалата част от населението. Преминаване на медицински специалисти от публичния към частния сектор в Тайланд затруднява общественото здравно осигуряване, особено в селските райони. Въздействието върху здравните системи в развиващите се страни оказват и търговията с медицински консумативи и фармацевтични продукти.

Здравният туризъм в повечето страни преминава през частни институции. Частният сектор в повечето развити страни отчита по-голям брой хирургични процедури и в крайна сметка по-висок общ брой пациенти от цял свят. По този начин приходите, генерирани от този сектор, са много по-големи в сравнение с тези, генерирани от държавния сектор. Последният показва ниски разходи в сектора на здравеопазването, лошо управление на ресурсите, корупция, недостиг на инфраструктура, по-бавен растеж и др.

3.Въздействие върху медицинския турист

В проучване на Круукс (Crooks et al., 2013), изследвайки нагласите на специалистите от различни области на медицината, са индентифицирани пет доминиращи риска за здравето и безопасността на изходящите медицински туристи. Те са :

3.1.*Усложнения*. Рискът от усложнения в резултат на медицинския туризъм може да има различни изява. Той зависи до известна степен от вида и сложността на медицинската интервенция, и от общото състояние на пациента. Медицинските специалисти отчитат повишен риск от дълбока венозна тромбоза и белодробна емболия по време на полет на дълги разстояния след определени хирургични интервенции, поради промяна на налягането на въздуха в самолета, което е еквивалентно на налягането на височина приблизително 1829-2,438 метра.

3.2. *Специфични проблеми във връзка с трансплантацията на органи*. Пътуването с цел лечение, чрез получаване на орган или стволови клетки, закупени от човешки донор без роднинска връзка за трансплантация или наричан още „Трансплантационен туризъм“, може да бъде мотивирано най-често в опит за намаляване на периода на чакане или с цел намаляване на разходите. През 2004 г., за да се защити уязвимото население от последствията на този вид медицински туризъм, Резолюция 57.18 на СЗО насърчава страните членки да „предприемат мерки за защита на най-бедните и уязвими групи (донорите) от „трансплантационен туризъм “и продажба на тъкани и

органи.” На среща през 2008 г. в Истанбул във връзка с въпроса за трансплантационния туризъм и трафика на органи, тези действия са забранени. С оглед на тези събития през 2009 г. СЗО публикува преработените ръководни принципи за трансплантация на човешки клетки, тъкани и органи, като се подчертава, че клетките, тъканите и органите трябва да се даряват безплатно, без никаква форма на финансово стимулиране. Също така, често срещани случаи в международната практика са тези, при които местни пациенти чакат за трансплантация, а органите се трансплантират на чужденци, които заплащат за това.(Crooks et al., 2013)

Индия е широко известна страна за трансплантационнен туризъм, в която органи от местни донори редовно се трансплантират на чужденци чрез покупка и продажба. Въпреки че, броят на чуждестранните реципиенти изглежда намалял след влизането в сила на закон, забраняващ търговията с органи (Закон за трансплантация на човешки органи от 1994 г.), „черният“ пазар на органи все още съществува и нараства в Индия. Изчисленията сочат, че около 2000 индийци продават бъбрек всяка година. Намаляването на чуждестранните реципиенти в Индия е придружено от увеличаване на броя на чуждестранните реципиенти в други страни, като Пакистан и Филипините. (Shimazono, 2007)

В Пакистан според Институтът по урология и трансплантация Sindh през 2005 г. са извършени приблизително 2000 бъбречни трансплантации, от които до две трети са извършени на чужденци. Във Филипините данните, получени от програмата за контрол на бъбречните заболявания на Министерството на здравеопазването, Национален институт по трансплантация на бъбреци показват, че от 468 трансплантации на бъбреци през 2003 г., 110 са били за пациенти от чужбина. Трудно е да се оцени, ситуацията с трансплантациите с чуждестранни пациенти в Китай, но медиен доклад изнася косвени доказателства, че над половината от 900 трансплантации на бъбреци и черен дроб, извършени в един от големите китайски центрове за трансплантация през 2004 г., са били за чужди граждани от 19 страни. Няколко проучвания са установили потенциални медицински проблеми, свързани с трансплантационния туризъм. Пациентите могат да получават по-малко имуносупресивни медикаменти, отколкото препоръчва съвременната практика. Имунокомпрометираните пътници са по-податливи на инфекция, което може да представлява допълнителни предизвикателства по време на пътуване. Също така може да не получат препоръчаната адекватна антибиотична профилактика. Рискът от заразяване с някоя от формите на хепатит нараства, ако туристите не са ваксинирани преди пътуването. Потенциални проблеми създава и възможността за разпространение на заразата при завръщането на пациента, който не знае, че е заразен.

3.3.*Предаване на устойчиви на антибиотици организми*. Необходима е политика за управление на риска от разпространение на нетипични зарази,

които са пренесени чрез медицински туризъм. Основна загриженост предизвикват разходите за скрининг, изолирането и тестването на устойчивите на антибиотици зарази, когато медицинските туристи потърсят медицинска помощ при завръщането. Едно от възможните решения е медицинските туристи да бъдат поставяни под карантина при завръщането си, което обаче ще поражда значителни разходи, за които все още няма политика за разпределяне.

3.4.*Медицинска документация*.Липси и/или неточности в медицинската информация – често проблемите са административни (нежелание на приемащата клиника в чужбина да отделя време и ресурс за „вече обслужен турист“), но в много случаи се установява, че ограничената медицинска документация, която се предоставя на медицинските туристи може да отразява нисък стандарт на услугата в чужбина и опит за прикриване на погрешни лекарски решения. Въпреки че, пациентите обикновено разбират своето право да изискат наличната медицинска документация за лечението си, те рядко правят това, а и техната медицински познания често пъти са ограничени. В същото време това е проблем за лекарите в собствената държава, тъй като често пъти усложненията или друг тип негативни развития може да са причинени именно при лечението в чужбина.

3.5.*Информираното съгласие на пациента* – често срещан проблем в практиката при дентални и козметични процедури. Често пъти за тях решението се взема абсолютно прибързано и необмислено, като основен аргумент е ниската цена. Това затруднява разрешаването на потенциално възникнал правен казус, тъй като е под въпрос дали медицинските туристи, които не разбират риска от процедурите, могат да дадат информирано съгласие. Също така, много често пациентите не са в състояние да зададат релевантните въпроси, свързани със сигурността на процедурите (напр. за риска от вътреболнични инфекции или „промотирането“ на допълнителни процедури и манипулации в хода на започналото лечение).

4. Заключение : В резултат на направените проучвания по отношение на негативните проявления на медицинкия туризъм се установи, че това което се знае е ограничено и ненадеждно. Предвид своите положителни и отрицателни ефекти медицинският туризъм е изключително значимо, но и оспорвано явление. Негативните проявления могат да са както за потребителя(пациент), така и за доставчиците на услугите, за здравната система и обществото в страната на пациента, лекувал се чужбина. Разминаването на нормативните уредби в различните страни, или липсата на такива, възпрепятства намаляването на негативите.

Използвани източници:

Broumand,B.(n.d).New Definition of Transplant Tourism; https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5347406/ - последно видяно на 9/09/2021

Jagyasi, P.(n.d). Medical Tourism Impact It's More Than Obvious, from Medical TourismMagazine, websait: https://www.magazine.medicaltourism.com/article/medical-tourism-impact-itaes-more-than-obvious - последно видяно 9/09/2021

Johnston, R., & A Crooks, V(2010, November 3) What is known about the effects of medical tourism in destination and departure countries? A scoping review | International Journal for Equity in Health | Full Text., от International Journal for Equity in Health, websait : https://equityhealthj.biomedcentral.com/articles/10.1186/1475-9276-9-24 - последно видяно 9/09/2021

Schennach,S.(2019,December20)website:http://www.assembly.coe.int/LifeRay/SOC/Pdf/TextesProvisoires/2019/20191203-TransplantTourism-EN.pdf - - последно видяно 9/09/2021

Shimazono, Y.(2007, November1). The state of the international organ trade: a provisional picture based on integration of available information, от PubMed Central (PMC) website: https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2636295/

Министерството на туризма; Здравен туризъм – продуктов анализ; ДЗЗД „Експлика – Глобал Метрикс“;2019г. https://www.tourism.government.bg/sites/tourism.government.bg/files/uploads/2019_gg/produktov_analiz_-_zdraven_turizam.pdf- последно видяно на 9/9/21